

European Social Science History Conference, Göteborg (Szwecja), 12–15 kwietnia 2023 roku

W dniach 12–15 kwietnia 2023 r. w Göteborgu (Szwecja) odbyła się kolejna konferencja z cyklu „European Social Science History Conference” (ESSHC). Była to pierwsza jej edycja zorganizowana w formie stacjonarnej po pandemii Covid-19 (tylko niektóre sesje odbyły się w formie hybrydowej) – poprzednio, w 2021 r., obradowano bowiem zdalnie. Ideą przyświecającą organizatorom konferencji – Międzynarodowemu Instytutowi Nauk Społecznych w Amsterdamie – jest „zgrupowanie badaczy wyjaśniających historyczne zjawiska za pomocą metodologii nauk społecznych”. Z tego względu ESSHC wyróżnia interdyscyplinarność i udział badaczy z różnych dyscyplin: historyków, socjologów, geografów, a ze względu na rozwijające się w każdej specjalizacji metody cyfrowe, również specjalistów IT.

Konferencja podzielona była, tradycyjnie, na liczne panele tematyczne. Obecnie było ich 27, czyli tyle samo, ile w poprzedniej edycji. W ramach każdego panelu odbywało się kilka sesji liczących średnio od dwóch do czterech referatów. Były to następujące panele (liczby w nawiasie oznaczają liczbę sesji): „Labour” (33), „Women and Gender” (30), „Politics, Citizenships and Nations” (26), „Family and Demography” (24), „Ethnicity and Migration” (23), „Culture” (17), „Economic History” (17), „Education and Childhood” (17), „Health and Environment” (17), „Criminal Justice” (15), „Sexuality” (14), „Oral History” (13), „Elites and Forerunners” (13), „Rural” (13), „Social Inequality” (12), „Material and Consumer Culture” (11), „Urban” (10), „Middle Ages” (9), „Africa” (8), „Antiquity” (7), „Religion” (7), „Spatial and Digital History” (6), „Global History” (6), „Science & Technology” (5), „Asia” (5), „Theory” (5), „Latin America” (4). Część

z sesji zakwalifikowana została do więcej niż jednego panelu z powodu zbieżności tematycznych prezentowanych na nich wystąpień. Łącznie odbyły się 303 sesje, w których wygłoszono ponad dziewięćset referatów. Oprócz nich odbyło się również dziewięć sesji dyskusyjnych oraz osiem sesji poświęconych najnowszym publikacjom naukowym z wybranych dziedzin. Cechą charakterystyczną konferencji są wystąpienia dyskutantów, którzy jako pierwsi podsumowują wygłoszone referaty, dzieląc się uwagami ogólnymi i szczegółowymi, jak i otwierają w ten sposób dyskusję.

Tematyka przestrzenna i geograficzna poruszana była przede wszystkim w ramach panelu „Spatial and Digital History” (choć nie tylko). Składał się on z sześciu sesji – „Complex Source Analysis”, „Archives”, „Linked Data”, „Spatial History I”, „Spatial History II” i „Urban History”. Oprócz kwestii przestrzeni, zagadnieniem łączącym referaty w powyższych sesjach było szerokie i różnorodne zastosowanie metod i narzędzi cyfrowych. Choć niekiedy tematyka referatów skupionych w jednej sesji była różnorodna, to jednak zawsze była podstawą do inspirującej dyskusji metodycznej.

Podczas pierwszej ze wspomnianych sesji – „Complex Source Analysis” – zostały wygłoszone trzy referaty. W pierwszym z nich – „Contemporary Perceptions of Trade: a Spatial Analysis of Trade Fair Calendars Published in the 16th and 17th Century” – Ulf Christian Ewert, Leif Scheuermann i Susanne Rau scharakteryzowali ciekawe źródło historyczne, którym są kalendarze jarmarków, popularne w Europie w XVI i XVII w. Informacje z tych źródeł zostały przez badaczy wpisane do bazy danych, a jej struktura została dostosowana do natury źródła. Na tej podstawie prelegenci zaprezentowali rozkład przestrzenny jarmarków w Europie, częstotliwość ich odbywania, a także pokazali różnice pomiędzy poszczególnymi kalendarzami. Drugi referat wygłosiła

Maelle Le Roux – „*«A Midnight of Utter Despair»: Representations of the Irish Civil War in the Capuchin Annual Periodical (1930–1977)*”. Prelegentka, korzystając z narzędzi cyfrowych, dokonała analizy numerów czasopisma „*Capuchin Annual*” z lat 1930 i 1977 pod kątem sposobu opisywania na ich łamach irlandzkiej wojny domowej z lat 1922–1923. Przedstawiła m.in. ilościowe zestawienie określiń stosowanych w opisywaniu tego konfliktu, rozkład chronologiczny dotyczący częstotliwości ukazywania się tekstów na ten temat czy też zestawienie tekstów z podziałem na stanowisko wobec wojny, jakie zajmował jego autor. Autorem trzeciego referatu – „*The Same Old Song: Harmonic Complexity in Parliamentary Speeches, 1978–1988*” był Johan Malmstedt. Prelegent podjął interesującą próbę analizy przemówień szwedzkich parlamentarzystów pod kątem ich złożoności akustycznej. Wykorzystane zostały do tego celu nagrania sesji szwedzkiego parlamentu. Autor próbował odpowiedzieć na pytanie, czy tego typu analizy mogą wskazać na pewne wzorce wygłaszania mów np. w podziale na poszczególne partie polityczne. I choć wstępne wyniki analiz wskazały na pewne różnice, to rzecz wymaga dalszych, pogłębionych badań. Niemniej sam pomysł badawczy wydaje się interesujący i może w przyszłości zaowocować ciekawymi wynikami.

Podczas drugiej sesji – „*Archives*” – zostały wygłoszone dwa referaty. Natália Váradi w wystąpieniu pt. „*The Hungarian Revolution of 1956 in the KGB Documents Held in Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine and the State Archive of Transcarpathian Oblast*” przeprowadziła analizę ilościową i jakościową tytułowych dokumentów archiwalnych, wskazując na układ i strukturę ich zachowania oraz na możliwości wykorzystania tych materiałów do badań nad dziejami rewolucji węgierskiej z 1956 r. Kolejny referat – „*Managing Humanities Research*

Data and Collections, the Records Continuum Model and the Collections of the Meertens Institute” – wygłosił Douwe Zeldenrust. Na przykładzie kolekcji archiwalnej przechowywanej w Instytucie Meertensa w Amsterdamie prelegent zaprezentował model („*Records Continuum Model*”), dzięki któremu można lepiej zrozumieć proces powstawania archiwaliów, sposób ich ustrukturyzowania i wykorzystywania oraz proces tworzenia metadanych. Model ten jest szczególnie istotny w kontekście tworzenia coraz to nowszych archiwaliów cyfrowych, wymagających nieco innego podejścia niż archiwalia tradycyjne, głównie papierowe, i pozwala na spojrzenie na tego typu materiały w różnych wymiarach.

Trzecia sesja panelu „*Spatial and Digital History*” dotyczyła danych połączonych („*Linked Data*”). Pierwszy referat, pt. „*Deep Mapping meets Public Participatory HGIS: the Next Generation of the Keweenaw Time Traveler*”, wygłosił Don Lafreniere (z zespołem). Prelegent zaprezentował projekt „*Keweenaw Time Traveler*”, oparty o szeroki udział uczestników amatorów i służący do opracowania „głębokiej mapy” („*deep map*”) badanego obszaru. Portal, który został przygotowany w ramach tego projektu, wykorzystywany jest m.in. do odkrywania historii poszczególnych miejscowości, podejmowania wysiłków na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego czy też rekonstrukcji dziejów własnej małej ojczyzny. Drugi referat w sesji – „*The Crumb Trail from Aggregate to Observations. Linked Data to Replicate Calculations of Population Sizes in the Low Countries*” – wygłosili Rombert Stapel i Ivo Zandhuis. Prelegenci omówili wykorzystanie idei „*Linked Data*” w pracy ze spisami ludności, pokazując duży potencjał zastosowania nowoczesnych narzędzi i metod w opracowaniu tego typu źródeł historycznych, zwłaszcza w kontekście szacunków liczby ludności. Dzięki połączeniu danych źródłowych z wynikami

badania możliwe jest sprawdzenie tych ostatnich pod kątem ich poprawności i oceny zastosowanej do ich obliczenia metodyki.

Czwarta i piąta sesja – „Spatial History” – to w dużej mierze jedna całość podzielona ze względów technicznych na dwie części. W pierwszym referacie – „The Entanglement of Space, Narratives and Maps. The Digital Representation of Karol Perthées’ Sketches of the Parishes of the Polish Kingdom from the 2nd half of the 18th Century” – Michał Gochna przedstawił założenia i aktualnie prowadzone prace nad projektem edycji szkiców i map specjalnych Karola Perthéesa. Wystąpienie korespondowało w pewnej mierze z poprzednią sesją, bowiem w prezentowanym projekcie dane źródłowe ze szkiców i map są połączone z wytworzonymi na ich podstawie danymi krytycznymi oraz, docelowo, z wynikami badań. W drugim wystąpieniu – „Using Historical GIS and Corpus based Methods in Research of Historical Topography and Toponymy” – Hrvoje Kekez i Branimir Brgles zaprezentowali wykorzystanie narzędzi i metod GIS do zbierania, strukturyzowania i analizowania danych dotyczących przestrzeni dawnej Chorwacji. Dane te pozyskiwane są ze źródeł pisanych, kartograficznych i ikonograficznych, a także z wypraw terenowych służących m.in. do zbadania bieżącego stanu różnego rodzaju fortyfikacji. W trzecim referacie – „An Introduction to the COMMUNES Project: Historical GIS of Municipalities and multimodal transport networks in France (18th century-present)” – Alexis Litvine zaprezentował projekt będący swego rodzaju przestrzennym portalem historycznym dawnej Francji. Na podstawie szerokiego zbioru źródeł pisanych i kartograficznych zespół projektowy rekonstruuje m.in. sieć dróg, granice wprowadzonych podczas rewolucji francuskiej komun, ich relacje z wcześniej istniejącymi parafiami katolickimi, a także łączy dane źródłowe z wynikami i udostępnia je szerokiej publiczności. W czwartym

referacie – „Propaganda Journeys to «Real» and «Imagined» Spaces of the GDR’s Poliomyelitis Vaccination Campaign: East Berlin” – Peter Banks przeprowadził analizę roli przestrzeni w upowszechnianiu wiedzy o zapobieganiu epidemiom. Ostatni referat, pt. „GULAG Spaces in Public Memory: Tourist Sites Reimagined”, wygłosiła Irina Mukhina. Przedstawiła, w jaki sposób tereny dawnych gułagów funkcjonują w świadomości ich obecnych mieszkańców i jak są przedstawiane w kampaniach promujących region pod kątem turystycznym. Prelegentka wskazała, że miejsca te stały się elementem życia codziennego, a ich mieszkańcy w pewnym sensie oddzielili miejsca fizyczne od ich dawnych znaczeń.

Ostatnia sesja w panelu „Spatial and Digital History” poświęcona była historii miast. Iason Jongepier i Rogier van Kooten w referacie pt. „Social-spatial Reorientation in Antwerp, 1600–1800. Using a HISGIS «Laboratory» to Study the (Un)changing Nature of Early Modern Urban Environments”, na podstawie zebranych danych dotyczących historii Antwerpii prześledzili zmiany wzorców socjotopograficznych w obrębie miasta na przestrzeni dziejów, w tym wypadku między XVI a XIX w. Wskazali na zależność między przeobrażeniami elit (w miarę upływu czasu ktoś inny staje się elitą) a zmianami w przestrzeni oraz na wpływ przemian gospodarczych. Drugi referat – „Social Mobility in the Early Modern Town. A Spatial Approach” – wygłosiła Ewa Kaźmierczyk. Porównując dane z różnych spisów ludności prelegentka przeanalizowała mobilność społeczną w Krakowie w końcu XVIII w. Zjawisko to dostrzegalne jest przede wszystkim wśród elit miejskich, co wiąże się m.in. z możliwościami badawczymi, jakie daje baza źródłowa. Podobnie jak autorzy poprzedniego referatu, Kaźmierczyk wskazała na kluczowe znaczenie metod i narzędzi GIS w tego typu badaniach. Taka była również jedna z konkluzji ostatniego referatu – „The

Apple does not Fall Far from the Tree. Family Ties as a Factor Shaping Socio-spatial Relations in Small Pre-industrial Town: Case of Dolsk (Poland) in the First Half of the 17th Century” – wygłoszonego przez Michała Słomskiego. Prelegent na przykładzie siedemnastowiecznego, wielkopolskiego Dolska wskazał na znacznie związków rodzinnych, które kształtowały stosunki społeczne w małym mieście, a co za tym idzie, również jego przestrzeń.

Podsumowując powyższe referaty i toczone na ich podstawie dyskusje, należy podkreślić, że przestrzenny aspekt badań wiąże się ściśle z wykorzystaniem metod i narzędzi cyfrowych (GIS), czego efektem jest to, że referaty, których autorzy się nimi nie posługiwali, należały do rzadkości. Podobnie jak w poprzednich latach wiele wystąpień dotyczyło prezentacji obecnie prowadzonych projektów badawczych, które realizowane są, ze względu na skomplikowanie i szeroki zakres badań, przez zespoły skupiające specjalistów z różnych dyscyplin – historyków, geografów, informatyków i innych. Prawie wszystkie z tych inicjatyw zakładają publikację wyników badań w wolnym dostępie w formie przystępnej dla szerokiego grona odbiorców. Zauważalny jest również trend włączania badaczy amatorów do badań i rozwój projektów opartych o *crowdsourcing*. Co ciekawe, tematyka przestrzenna i cyfrowa przewijała się również w referatach wygłoszonych podczas sesji z innych paneli niż „Spatial and Digital History”, co wskazuje na upowszechnienie związanych z nimi metod i narzędzi w badaniach nad różnymi zagadnieniami. Kolejna edycja konferencji z cyklu ESSHC odbędzie się w dniach 26–29 marca 2025 r. w Lejdzie. ■

Michał Gochna
(Warszawa)